

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

д.е.н., проф. **Фролов С.М., Білопільська О.О.**
Сумський державний університет

Згідно з економічною теорією, негативні впливи виробництва і сфери споживання на навколишнє середовище розглядаються як втрати всього суспільства в цілому. В даному дослідженні акцентовано увагу на ролі і значенні економічних інструментів, як засобу спеціального резервування коштів для фінансування природоохоронних інвестицій, передусім поводження з відходами, за допомогою яких можна створити важелі регулювання для таких розосереджених забруднювачів, як побутові відходи, транспортні засоби, використана упаковка тощо.

Серед економічних інструментів, що використовуються у світовій практиці, можна виділити п'ять основних їх категорій: податки та збори; закладна система (у використанні багатооборотної продукції); торгівля викидами; фінансові стимулюючі інструменти; субсидії.

Екологічні податки і збори — це ринкові інструменти, які набувають ролі регуляторів і дають можливість вирішувати одразу кілька питань, а саме: створювати дохід (акумулювати кошти) для цілеспрямованого фінансування заходів зі скорочення забруднень; компенсувати ті витрати, що пов'язані з наданням екологічних послуг; стимулювати екологоорієнтовану поведінку суб'єктів господарювання, зокрема за рахунок впливу на екологічно небезпечні види діяльності та на продукти.

В країнах ЄС проводиться екоподаткова реформа, яка має за мету перенесення центра ваги податкового навантаження з податку на працю (прибутковий податок з громадян, відрахування до фонду соціального забезпечення) на екологічно шкідливі види діяльності та продукцію.

В Україні, найбільш поширеною формою екологічних податків і зборів стали платежі за викиди. В цьому випадку мова йде про пряму плату господарюючих суб'єктів за викид забруднювачів (в атмосферу, водні об'єкти), а також за утворення і розміщення (чи на вивезення і знешкодження) відходів.

Прикладом стимулюючої ролі екологічних інструментів з європейської практики є спеціальний податок на побутові відходи, що був введений у більшості країн ЄС і спрямований на скорочення обсягу відходів та перехід від захоронення до їх перероблення, вторинного використання та для отримання енергії. Для різних напрямів поводження з відходами застосовуються різні рівні податку. Захоронення обкладається найвищим податком, спалювання — меншим, спалювання з одержанням енергії — ще меншим. Перероблення відходів (з сепарацією, сміттепереробленням, компостуванням тощо) стимулюється в деяких випадках повним звільненням від податку.

Зобов'язання з компенсації шкоди є поширеним економічним інструментом у всіх країнах. Оцінка шкоди у зв'язку із забрудненням, як правило, здійснюється за регламентованими підходами (методиками). В Україні для такої оцінки також створено низку методик. Грошові кошти можуть сплачуватися у спеціальний фонд, у бюджет або стороні, що потерпіла від забруднення.

Гарантійні зобов'язання — інструмент, котрий передбачає внесення підприємством-забруднювачем чи природокористувачем грошової застави, що гарантує виконання ним певних природоохоронних вимог. Застава повертається після виконання зазначених вимог. На прикладі відходів така система фінансових стимулів застосовується для забезпечення гарантій рекультивациі території звалищ, знешкодження забруднень, для відновлення природного стану територій. Близьким до цього економічного механізму є гарантоване формування фонду рекультивациі територій за рахунок обов'язкових внесків одного чи групи підприємств.

Субсидії (дотації) є одним з найпоширеніших економічних інструментів фінансової допомоги підприємствам щодо вирішення ними природоохоронних питань. У вітчизняній практиці задіяні лише окремі види цього інструменту, джерелом субсидій є, як правило, Фонд охорони навколишнього природного середовища і адресуються вони тим суб'єктам, які навряд чи змогли б здійснити необхідні заходи самотужки. Поширеною категорією субсидій є встановлення пільгового режиму прискореної амортизації — щодо таких об'єктів, як очисні споруди, установки зі знищення чи утилізації відходів, екотехнології в цілому. Суть прискореної амортизації полягає в тому, що в перші роки експлуатації відповідного устаткування нараховується максимальна сума амортизації з подальшим її зниженням.

В українському законодавстві, присутня категорія екологоорієнтованих податкових пільг, які сприяють впровадженню природоохоронних заходів суб'єктами господарювання. За світовим досвідом, такий механізм екологічного оподаткування є провідним у створенні стимулюючої реакції. Звідси необхідність істотного розширення у вітчизняній практиці того напрямку пільгового оподаткування, що сприяє впровадженню маловідходних технологій, методів знешкодження відходів, їх утилізації тощо. З цією метою насамперед необхідно домогтися, щоб відповідні норми Закону "Про відходи" (та інших) знайшли відображення в законах України та податковому кодексі.